

7 PISTES VOOR EEN MEERSTEMMIG KUNSTENVELD

1. Onderwijs herdenken: macht, kennis en stem in balans

Het meerstemmiger maken van kunstonderwijs – zowel in het basis- als in het hoger onderwijs – vraagt meer dan het toevoegen van “diversiteit” als thema. Het veronderstelt een grondige herziening van hoe macht, privileges, kennis en waardering georganiseerd zijn binnen kunstinstellingen en onderwijs. Meerstemmigheid vraagt om het zichtbaar maken van systemische uitsluitingen en om het actief herdenken van structuren, curricula, taal, representatie en beoordelingskaders.

2. (Herver)deelsystemen

De middelen die kunstenaars nodig hebben voor kunst zijn vandaag ongelijk verdeeld, waardoor kunstenaars worden uitgesloten. Die middelen zijn niet alleen aan geld, materiaal, ruimte en diensten, maar ook aan opleiding, een peernetwerk, tijd, professionele contacten voor het maken en presenteren, mogelijkheden voor zorg en herstel enz. Met dit voorstel worden de beschikbare of onbenutte middelen verzameld in een ‘collectieve pot’ waaruit kunstenaars kunnen nemen naargelang hun noden. De middelen die men kan inbrengen, en de middelen die nodig zijn, variëren bovendien voor iedereen over tijd.

Tegelijk willen we nadenken over deelsystemen, die het uitsluitende effect van onze competitieve subsidiecontext kunnen verzachten: kunnen individuele subsidieaanvragen bijvoorbeeld gebundeld worden, of kunnen materialen die meerdere aanvragers in hun dossier vermelden samen gekocht worden? Er werden al (herver)deelsystemen ontwikkeld waarvan sommigen nog in de omgang zijn: Time/Bank, SOS Relief, De Common Wallet, Earn what you need ea. Op deze proefprojecten en experimenten kan verder gewerkt worden.

3. Connectie: meerstemmigheid in praktijk

Ook in digitale tijden is er nood aan fysieke ruimtes voor ontmoeting en experiment, waar meerstemmigheid kan groeien uit samen dingen doen en denken. Plekken waar meerstemmigheid kan groeien uit samen doen, denken en aanwezig zijn. Niet als symbolische “inclusieplek”, maar als structurele infrastructuur voor het kunstenveld.

Meerstemmigheid ontstaat niet alleen uit representatie, maar uit relationele processen. Fysieke aanwezigheid creëert:

- Lichamelijke en zintuiglijke ontmoeting: luisteren, zwijgen, frictie, improvisatie.
- Tijd voor verdieping: gedeelde trajecten in plaats van snelle uitwisseling.
- Collectieve verantwoordelijkheid: wie een ruimte deelt, onderhandelt over gebruik, zorg en grenzen.
- Ruimte voor conflict en herstel: spanningen worden zichtbaar en bespreekbaar.

Om centralisering en institutionele exclusiviteit tegen te gaan, kunnen deze ruimtes ook nomadisch georganiseerd worden. Om deze ruimtes effectief meerstemmig te maken, volstaat het niet ze open te stellen. Er zijn bewuste methodes nodig die gebaseerd zijn op het 'samen doen' (via oa. meertaligheid, rotatie van rollen en macht). Hierin valt veel te leren uit gemeenschapsgedreven praktijken binnen zelforganisaties, participatieve kunstpraktijken, het sociaal-culturele werk en zelforganisaties.

4. Buzzword of breekijzer? Meerstemmigheid uitgekled

Meerstemmigheid, inclusie, diversiteit: sector en beleid jongleren met termen en ontwikkelen discours. Maar waar hebben we het precies over? Kunnen we komen tot duidelijke definities, en daar concrete handvaten en kaders aan verbinden voor wie wil werken aan een meerstemmige sector? Het voorstel is om een meerstemmige denktank samen te stellen om meerstemmigheid te duiden.

5. Betaal het publiek

Mensen in (economisch) preciaire situaties participeren vaak niet aan kunst vanwege financiële drempels, tijdsgebrek én symbolische barrières (“dat is niets voor mij”, “ik ben daar niet mee opgegroeid”). Prijsreducties, toeleidingsinitiatieven of buddywerkingen hebben effect, maar volstaan niet om structurele uitsluiting te doorbreken.

Dit voorstel pleit ervoor om deelnemers uit preciaire situaties gedurende één tot twee jaar te vergoeden voor hun betrokkenheid bij artistieke trajecten. Die vergoeding erkent hun aanwezigheid, tijd en perspectief als waardevolle bijdrage. Ze verlaagt niet alleen de financiële drempel, maar creëert ook tijd: tijdelijk minder afhankelijk zijn van een bijverdienste maakt duurzame participatie mogelijk.

Zo ontstaat ruimte voor wederzijds leren. Niet alleen krijgen deelnemers toegang tot kunst; het kunstenveld zelf wordt beïnvloed door hun ervaringen, inzichten en referentiekaders. Meerstemmigheid wordt zo geen kwestie van publieksverbreding, maar van herverdeling van middelen en erkenning van publiekskennis als volwaardige waarde binnen de kunsten.

6. Samenwerken voorbij kapitalisme

Het huidige kapitalistische systeem van concurrentie en competitie drijft per definitie op de extractie en uitsluiting van minderheden. Meerstemmigheid heeft omgekeerd nood aan vormen van samenwerking die vertrekken vanuit gedeelde zorg en een structureel systeem dat gebaseerd is op solidariteit ipv. extractie. Het voorstel is om een toolkit te ontwikkelen die ons kan helpen om samen te werken voorbij een kapitalistische logica.

7. Verenig de teams artistiek en publiek

Streven naar meerstemmigheid in een kunstorganisatie is een werkpunt voor het artistieke team (welke kunstenaars zien we over het hoofd omwille van welke normen) en voor het publieksteam (welke publieken vinden hun weg niet of voelen zich niet welkom). Ook de samenwerking tussen beide teams kan bijdragen aan meerstemmigheid, omdat diverse publieken niet enkel afnemers of klanten zijn maar vooral burgers met specifieke levenservaringen, kennis en noden, die het maken van programma's kunnen inspireren. Dat kan gebeuren door de kennis van de publieksdiensten, die bestaan uit communicatie-, bemiddelings- en participatiemedewerkers, mee te nemen in de artistiek-programmatorische besluitvorming, of via andere formats zoals publieken die geleid worden om te programmeren, via wijkjury's of publieks-feedback panels.